

איראן והסכם השלום בין ישראל לבין איחוד האמירויות הערביות

מאת: ד"ר דורון יצחקוב

מבט מבס"א מס' 1,704, 21 באוגוסט 2020

תקציר: הסכם הנורמליזציה בין ישראל לבין איחוד האמירויות הערביות מציב בפני המשטר בטהראן דילמה הנובעת משיקולי פנים וחץ כאחד: חשש מהתגבשות גוש חוסם לשאיפותיו האזוריות שמעוה פעולתו הוא במפרץ הפרסי, והצורך להוכיח לאזרחיו שהקו המהפכני הננקט מעל לארבעים שנה מניב פירות.

הגינויים הרבים בתקשורת האיראנית של הסכם השלום המתגבש בין ישראל לבין איחוד האמירויות אינו מפתיע, אך הדבר הבולט לעין הוא המבוכה בקרב ההנהגה המתקשה להסתירה ובוחרת לצאת בגידופים ואיומים. כך למשל כינה יו"ר הפרלמנט את ההסכם כבזוי וכבגידה בערכים האנושיים והאסלאמיים בעוד שהנשיא רוחאני שיגר אזהרה למנהיגי איחוד האמירויות לבלי יפתחו את שעריהם לישראל. (תגובה חריגה ומעניינת באה מצידו של חבר הפרלמנט לשעבר עלי מוטהרי שכתב בחשבון הטוויטר שלו: "מלבד בגידת שליטי איחוד האמירויות, האשמה הייתה אף בנו בכך שהפחדנו את הערבים ודחפנו אותם לזרועות ישראל").

נראה שהתקרבותה של ישראל למפרץ הפרסי מעלה את רף הדאגה בטהראן ממספר סיבות, ובראש ובראשונה החשש שהיווצרותו של גוש מדינות הכולל את ישראל, נסיכויות המפרץ ומדינות נוספות (בתמיכת וושינגטון וריאד) תהווה גוש חוסם לחתירתה של איראן להגמוניה אזורית. ברור גם כי מערכת קשרים זו תניב פירות כלכליים, מסחריים, תרבותיים וביטחוניים שיחזקו את מדינות הגוש.

יתרה מכך, מקבלי ההחלטות בטהראן מודעים היטב להיחלשות מעמדה האזורי של איראן בעת האחרונה עקב האירועים בסוריה, לבנון ועיראק (כפרוץ המהומות בעיראק באוקטובר 2019 והריגתו של קאסם סולימאני בינואר 2020). המשבר העמוק הפוקד את לבנון ותליית קולר האשמה בחיזבאללה אינו מוסיף ליוקרתה של איראן. יתר על כן, סדרת המכות האוויריות שספגו הכוחות הנאמנים לאיראן בסוריה מקשים על המשטר המהפכני לממש את תוכניתו להפוך את המדינה לקו לחימה קדמי כנגד ישראל.

נדבר מרכזי נוסף שגורם לחוסר נוחות בקרב ההנהגה בטהראן נוגע לשיח הפנימי המתקיים בימים אלה בינה לבין הרובד האזרחי במדינה. היות וההנהגה האיראנית

מתקשה לספק הסבר נאות למרקם הקשרים המתגבש בין ישראל לבין מדינות משמעותיות בעולם הערבי, קברניטיה מעדיפים לגנות מדינות אלה כבוגדות בערכים אסלאמיים ובמאבק הפלסטיני. נראה שהסוגיה הפלסטינית מהווה קרקע נוחה לתחרות תעמולתית בין איראן לבין תורכיה המנסות לנכס לעצמן את התמיכה בפלסטינים ככלי לקידום מעמדן בעולם המוסלמי.

עם זאת אזרחי איראן מבינים היטב שלא כך פני הדברים. המשכילים שבהם אינם קונים את מרכולתם של מנהיגיו המכנים את הנורמליזציה עם ישראל כבגידה, ואילו מרבית האוכלוסייה מבינה שהשקעת המשאבים בסוריה, עיראק, תימן, לבנון ועזה באה על חשבון רווחתה הכלכלית. השימוש הנפוץ בסיסמה: "לא עזה, לא לבנון, את חיי אקריב למען איראן" מבטא יותר מכל את מודעות הרחוב האיראני לנעשה סביבו.

מכאן עולה השאלה, האם הקו האפולוגטי שמוביל הממסד השלטוני תואם את אינטרס אזרחי איראן, או שמא תודעת היריב אותה מנסה המשטר לקדם מרגע עלייתו לשלטון אינה משרתת את טובת העם האיראני? חלק גדול מהאוכלוסייה מבין כעת כי המתווה השלטוני בהנהגת המנהיג העליון נועד בראש ובראשונה להבטיח את קידום ערכי המהפכה ושרידות המשטר האסלאמי.

בהקשר זה מהווה ההסכם בין ישראל לבין איחוד האמירויות מהלומה כואבת לממסד השלטוני מכיוון שהוא משגר מסר לאזרחי איראן שמדינות ערב אינן רואות בישראל יריב בר-השמדה אלא שותף פוטנציאלי לשגשוג ולביטחון. החברה האיראנית מבינה היטב כי מצרים, ירדן ואיחוד האמירויות הערביות אינן בוגדות וכי מדיניות החוץ של ממשלתם בחרה לחזק גורמים קיצוניים על חשבון רווחה ושגשוג פנימי. סביר להניח שאיראן לא אמרה את המילה האחרונה והיא תוסיף לאיים ולהרתיע מדינות נוספות במפרץ הפרסי לבל יבצעו מהלך דומה. בהתאם לדפוס פעולתה בעבר, לא מן הנמנע, שטהראן תרכז מאמץ בהטרדת מכליות נפט העוגנות בנמלי איחוד האמירויות.

מאז כינון הרפובליקה האסלאמית פועל המשטר ללא לאות לקידום האידאולוגיה המהפכנית שלו ברחבי העולם המוסלמי. זו אחת הסיבות להיווצרות מתחים ומאבקים עם מדינות המפרץ הפרסי ובהן ערב הסעודית, בחריין, איחוד האמירויות ועיראק (בתקופת שלטונו של צדאם חוסיין). יריבות זו הייתה בין הגורמים המרכזיים להקמתה של מועצת שיתוף הפעולה של מדינות המפרץ (GCC) ב-1981. המטרה הרשמית להקמת המועצה הייתה חיזוק וייצוב נסיכויות המפרץ באמצעות הידוק הקשרים הביטחוניים והכלכליים ביניהן, אולם ברור לכל שהיה זה החשש מאיראן המהפכנית שעמד בבסיס הקמתה.

על-פי המדווח בתקשורת, בחריין היא אחת המועמדות לקידום קשרים עם ישראל. גם במקרה זה משמשת החתרנות האיראנית על אדמת בחריין כזרז לקשרי משפחת אל-ח'ליפה עם ישראל, מה גם שהמבנה הדמוגרפי של הנסיכות (70% מאזרחי בחריין הם שיעים) שימש קרקע פורייה לקידום תפיסת העולם המהפכנית. כבר בדצמבר 1981 ביצעה "החזית האסלאמית לשחרור בחריין" ניסיון כושל למוטט את השלטון המלוכני ולהביא לכינונו של משטר דתי הנתמך על-ידי טהראן, ובמהלך המהומות הנרחבות שהתרחשו בשנת 1996 חשפו שלטונות בחריין ניסיון נוסף להפלת המשטר והחלפתו במודל "שלטון חכם ההלכה" הקיים באיראן. מעבר לניסיונות חתרנות אלה מנסה טהראן להעצים את השפעתה בבחריין באמצעות "עוצמה רכה", כתמיכה בארגוני אופוזיציה והכשרת ארגונים מיליטנטיים בנסיכות.

מראשית ימיו הפך המודל המהפכני האיראני לגורם מאיים ומערער את היציבות במזרח התיכון. לכן, על קובעי המדיניות בטהראן להביא בחשבון כי ככל שיגבר רף העוינות מצידם כן יגדל ויתרחב מעגל המדינות המתאגדות כנגדם. ההיסטוריה מלמדת כי

בריתות והסכמים הנרקמים בין מדינות המאוימות על-ידי גורם שלישי אינם תופעה חדשה. כך היה לפני שישה עשורים בעת שאיראן (המלוכנית) חשה מאוימת מהתפשטות גלי הלאומיות הערבית בהנהגת ג'מאל עבדול נאצר, וכך אף היום. האמרה: "אויבו של אויבי הוא ידידי" תקפה אף בעת הנוכחית, חרף הניסיון להשליך את המודל הריאל-פוליטי הרחק אל עבר ההיסטוריה.

ברור כי האידאולוגיה המהפכנית האיראנית עושה שימוש נרחב בתיאור היריב והסכנות הנשקפות ממנו כתנאי הכרחי להצדקת דרכה וערכיה. ואולם שימור תודעת היריב אינו יכול להוות פתרון לתחלואיה הכלכליים, הבריאותיים והחברתיים של הרפובליקה האסלאמית של איראן.

** ד"ר דורון יצחקוב הוא חוקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר אילן ומחברו של הספר: "איראן-ישראל 1948-1963: קשרים בילטרליים בצל שותפות אינטרסים במרחב גאופוליטי משתנה" שיצא לאור בהוצאת מרכז דיין באוניברסיטת תל אביב.*